

Achtergrond

Wetgevingsinitiatieven voor missie-gedreven ondernemingen

Op verzoek van een aantal politieke partijen richt de wetgever zich op het faciliteren en ondersteunen van ondernemingen die hun maatschappelijke doel of missie vooropstellen. In deze bijdrage wordt de achtergrond en huidige stand van zaken van twee wetgevingsinitiatieven geschetst, te weten: de maatschappelijke BV (BVm) en de rentmeesterverenootschap (RV). Wat is de inhoud van deze twee initiatieven die allebei een aparte rechtsvorm of status beogen te creëren en (hoe) wordt daarin de positie van de coöperatie meegenomen?

TEKST MARLEEN VAN UCHELEN-SCHIPPER & PHILIPPE STILLE BEELD DEEMERWHA/SHUTTERSTOCK.COM, HOUTHOFF

S

ociale ondernemingen zijn ondernemingen die hun maatschappelijke doel of missie vooropstellen, oftewel: impact first. Sociaal ondernemers zien winst als een middel maar niet als een doel op zich. Dit volgt uit definities die de Europese Commissie en de SER hanteren. Ook het landelijk netwerk van sociale ondernemingen, Social Enterprise NL, verwijst naar deze definitie. In de gehanteerde definitie staat niets over een specifieke rechtsvorm. Sociaal ondernemers kunnen gebruik maken van een for profit rechtsvorm (coöperatie, BV of NV) of een rechtsvorm met een volledig winstuitke-ringsverbod (stichting of vereniging). Ook een combinatie van rechtsvormen is mogelijk, zoals een BV met een stich-ting die een (gouden) aandeel houdt waaraan bepaalde rechten zijn gekoppeld ter bescherming van het maat-schappelijke doel.

Alweer een aantal jaar geleden is door onder meer Social Enterprise NL gepleit voor een wettelijke regeling waar-mee sociale ondernemingen die toebehoren aan een besloten vennootschap beter herkend kunnen worden. In 2021 werd door de toenmalige Minister van Economische Zaken een aanzet voor een wettelijke regeling in consulta-tie gebracht (BvM-Aanzet), waarin het voor BV's mogelijk wordt gemaakt een BvM-status te verwerven. Op de consultatie zijn veel, soms ook kritische, reacties gekomen. Een belangrijk punt van kritiek is dat de regeling slechts voor BV's is geschreven en niet voor coöperaties.

De wetgever is weer teruggegaan naar de tekentafel en staat nu voor een moeilijke opgave. Een ingewikkelde vraag is bijvoorbeeld wanneer een doel "maatschappelijk" is en wie dat controleert. Is een doel dat we nu zien als maatschappelijk dat over tien jaar nog steeds? De BvM-Aanzet sloot op dit punt aan bij de kwalificatie 'alge-meen nut', zoals opgenomen in de fiscale regeling voor ANBI's (algemeen nut beogende instelling). Dat zou bete-kenen dat sprake moet zijn van algemeen belang dat particuliere belangen moet overstijgen. Het is nog maar de vraag of en hoe het uiteindelijke wetsvoorstel bij de ANBI-regeling aansluit. En hoe wordt voorkomen dat een maatschappelijk doel wordt gewijzigd in een niet-maat-schappelijk doel? En moet een maatschappelijke onder-neming uitgebreid openbaar verantwoording afleggen

over haar bedrijfsvoering? Het nieuwe wetsvoorstel is op dit moment nog steeds in voorbereiding bij het Ministerie van Economische Zaken, maar neemt, net als het eerdere voorstel, de BV als uitgangspunt.

Steward-ownership en de rentmeesteruennootschap

Een opkomende trend is steward-ownership. Steward-owned bedrijven hebben met elkaar gemeen dat winst maken geen doel op zich is maar slechts een voorwaarde om de missie te bereiken. Zij stellen de continuïteit van de onderneming, het lange termijn perspectief en de doelstelling van de onderneming centraal. Steward-ownership organisatievormen zijn populair, niet alleen in Nederland maar ook internationaal. De organisatie We Are Stewards merkt terecht op dat deze organisatievorm zich al vaak heeft bewezen. Kijk bijvoorbeeld naar Novo Nor-disk in Denemarken en bouwbedrijf TBI in Nederland, die gebruik maken van een combinatie van een commerciële rechtsvorm en een stichting.

“De **wetgever** is weer teruggegaan naar de tekentafel en staat nu voor een moeilijke opgave. Een ingewikkelde vraag is bijvoorbeeld **wanneer een doel ‘maatschappelijk’ is en wie dat controleert.**”

We Are Stewards wil steward-ownership nog beter op de kaart zetten in Nederland en formuleert twee principes voor dit soort bedrijven. Ten eerste moet er sprake zijn van zelfbestuur: de zeggenschap over de onderneming ligt bij mensen die bij de onderneming betrokken zijn (de ste-wards of rentmeesters). Ten tweede dient de winst de missie. Zo kan een BV of coöperatie bijvoorbeeld wel eigen vermogen aantrekken, maar dividenduitkeringen zijn slechts beperkt mogelijk. Winst wordt primair geher-investeerd in de onderneming en/of gedoneerd in lijn →

Het gaat bij een coöperatie om het **vervullen van de behoeften en belangen van de leden**, dus om het creëren van **ledenwaarde**. Om die reden is het ook niet logisch dat een nieuwe rechtsvorm wordt gecreëerd voor **steward-ownership** en dat deze zich **beperkt tot BV's**.

Philippe Stille

Philippe is counsel bij Houthoff en gespecialiseerd in notarieel ondernemingsrecht en houdt zich onder meer bezig met herstructureringen (van zowel profit als non-profit organisaties), fusies en overnames, joint-ventures, venture capital en financieringen en het vestigen van zekerheden, in het bijzonder pandrecht op aandelen in BV's, NV's, lidmaatschappen van coöperaties en personenvennootschappen. Na een algemene opleiding op het gebied van notarieel vastgoed-, familie- en rechts-personenrecht is Philippe sinds 1999 verbonden aan de Corporate/M&A praktijkgroep van Houthoff. In juni 2001 heeft hij zijn beroepsopleiding voor het notariaat afgerond.

met de missie van de onderneming. Een steward-ownership structuur wordt nu vaak gewaarborgd door een onafhankelijke stichting die een (gouden) aandeel houdt of "kapitaallid" is met bepaalde vetorechten. Gedachte hierachter is onder meer te voorkomen dat de steward-ownership principes ongedaan gemaakt worden.

In april 2024 stemde de Tweede Kamer voor een motie waarin de regering wordt verzocht een voorstel voor een rechtsvorm voor steward-owned ondernemingen uit te werken: de rentmeestervennootschap (RV). De RV als nieuwe rechtsvorm moet het minder kostbaar en tijdruvend maken voor ondernemers om voor steward-ownership te kiezen. Een werkgroep, bestaande uit academici, praktijkjuristen en ondernemers, stelde vervolgens een aanzet tot een ontwerp voor een wettelijke regeling van de RV op die in januari 2025 verscheen.

Onderlinge overeenkomsten en verschillen tussen de BVm en de RV

Beide wetgevingsinitiatieven nemen de BV als uitgangspunt. Een overeenkomst tussen de BVm en de RV is dat het gaat om een (sub)rechtsvorm of label die tot uitdrukking brengt dat het doel of de missie van het bedrijf voorop staat.

De RV-werkgroep merkt op dat de voorgestelde BVm niet voorziet in een scheiding van zeggenschap en financieel belang. Bovendien kan de BVm alleen gebruikt worden door ondernemingen met een maatschappelijk doel. Het

hebben van een maatschappelijk doel behoort niet tot de definitie van steward-ownership en is geen onderdeel van de door de werkgroep voorgestelde regeling van de RV. De RV kent in het voorstel van de werkgroep bovendien een bijzonder orgaan, de raad van rentmeesters, die bepaalde zeggenschapsrechten heeft.

Waar is de coöperatie in dit verhaal?

De coöperatie is naar haar aard een missie-gedreven rechtsvorm die doorgaans is gericht op lange termijn waardecreatie. De leden van een coöperatie werken samen voor een gemeenschappelijk doel. Uiteraard kunnen aan lidmaatschapsrechten financiële voordelen worden gekoppeld, maar anders dan bij BV's is het doel van coöperaties niet primair winstmaximalisatie voor kapitaalverschaffers.

Het is opvallend, ook in internationaal perspectief, dat de regeling van de sociale onderneming (de BVm) slechts de BV als uitgangspunt neemt. In België kan bijvoorbeeld een 'coöperatieve vennootschap' erkend worden als sociale onderneming en in Frankrijk en Luxemburg zijn de '*société à mission*' en de '*société d'impact sociétal*' in de wet geregelde sociale ondernemingen die zijn geënt op een coöperatievorm.

Evenzeer valt dit uitgangspunt op in het voorstel voor een RV. En dat terwijl sommige coöperaties nu al gebruik maken van steward ownership structuren. Een voorbeeld is multi-stakeholder coöperatie Odin, die medewerkersleden kent en een stichting die één van de kapitaalleden is. Het gaat bij een coöperatie om het vervullen van de behoeften en belangen van de leden, dus om het creëren van ledenwaarde. Om die reden is het ook niet logisch dat een nieuwe rechtsvorm wordt gecreëerd voor steward-ownership en dat deze zich beperkt tot BV's.

Het is nuttig dat de wetgever onderzoekt of maatschappelijke en missie gedreven ondernemingen juridische belemmeringen ervaren en hoe deze opgelost kunnen worden. Naast wetgeving kunnen ook modelstatuten voor steward-owned ondernemingen ondersteunend zijn. Er bestaat nog veel onzekerheid over de uitwerking van de BVm en de RV. Hoewel dit mogelijk onbedoeld is, bestaat het gevaar dat het bestempelen van sommige ondernemingen als 'maatschappelijk' of 'sociaal' of 'steward owned' in een wettelijke regeling met een eigen (sub)

Marleen van Uchelen-Schipper

Marleen is universitair hoofddocent aan de Universiteit van Amsterdam en adviseur bij de praktijkgroep Corporate/M&A van Houthoff. Marleen is gespecialiseerd in het (notarieel) ondernemingsrecht en het recht van diverse soorten rechtspersonen. Zij adviseert over governance en governance structuren, met name in de semipublieke sector en de culturele sector. Marleen is in april 2018 gepromoveerd aan de Universiteit Utrecht op een proefschrift getiteld "De rol en positie van de raad van toezicht van de Nederlandse stichting". Marleen publiceert regelmatig in wetenschappelijke tijdschriften en levert bijdragen aan boekpublicaties. Bovendien is zij lid van de Commissie Normstelling Erkenningregeling Goede Doelen.

rechtsvorm ertoe leidt dat andere ondernemingen die niet de BV-vorm hebben, hiervan geen gebruik kunnen maken en zich niet als zodanig kunnen profileren terwijl zij wel degelijk hun (maatschappelijke) missie voorop hebben staan. De discussie zou vooral moeten gaan over de vraag hoe de missie van een onderneming, in welke rechtsvorm dan ook, blijvend vooropgezet kan worden. ●